

melné a hasonló megbecsülést. Éppen *A táborban* bemutatója sugallja, hogy ciklusba lehetne foglalni szerzőnk korai drámáit: a már tárgyalt mellett a *Vučjakot* és a *Golgotát*, ahonnan aztán már a *Glembay-trilógia* is megközelíthető.

BORDÁS Győző

É P Í T É S Z E T

ÉPÍTÉSZETI ÖROKSÉGÜNK

Bela Duranci: *A vajdasági építészeti szecesszió*. Forum, Újvidék, 1983.

Nem vagyok jártas az építészeti tudnivalókban, pedig lehetne rá okom, ha következetesebben valósulnának meg azok az összegező óhajok, amelyek pont az építészetben látják korunk művészeti tendenciáinak szintézislehetőségét. Csüggedten kell nyugtáznunk, hogy az üzleti-anyagi érdekek irányította modern építkezés, ez a kíméletlen kaptafarendszer egyre inkább mellőzi a kreatív elvárások megvalósulását, s építi egyre magába feledtebben tulajdon circulus vitiosusát, az általa képviselt dehumanizált térképezés pedig olyan spontán reakciónak ad lendületet, amely részben a világméreteken elterjedt marginális, fantazmagóriaépítkezésben ölt alakot, részben pedig aktív szerepet játszik annak az eklektikának és stílustalanságnak, sőt giccsnek a megfogalmazásában, amely nagyobb városaink új negyedeiben, a magánházövezetekben burjánzott el. A tömegépítkezés — a lakótelepek építkezése — sajnos nem képes olyan domináns és egységesített stílusjegyeket meghonosítani, amelyek a társadalmi szektoron kívüli magánépítkezés esztétikai mércéit is kedvezően befolyásolhatnák s általános érték kategóriaként valahogy megszilárdítanák a legalapvetőbb kritériumokat. Mindez annál furcsább, hogy a modern ipar többé nem ismer technikai lehetetlenséget.

Ilyen és hasonló gondolatok gomolyognak Bela Duranci *A vajdasági építészeti szecesszió* című könyvének visszaható erőterében. Számomra ez a felmérés egy zágrábi emléket is felidéz. 1978-ban, a *Tendencije*—6 című nemzetközi művészeti kollokviumon Antoaneta Pasinović műépítész — helyi példákra hivatkozva — párhuzamos diavetítéssel szcenizáltette az ellentéteket és elferdüléseket, amelyek a régebbi korok és az úgynevezett posztmodern éra építészetének jellemzői különbségeiből erednek. A ma építésze természetesen nem ott téved, hogy nem veszi át mondjuk a századforduló vagy bármelyik régebbi kor formajegyeit, hanem abban, hogy nem találta meg azokat az „aranszahályokat” és konstans értékeket, amikkel léptékeit az ember igényeihez igazíthatná, hogy legalább a lakótér feledtesse vele valami módon az élet egyhangú-

ságát s netán — nem utópia — embercsoportok közötti kreatív interakciók közvetett serkentőjeként lépjen fel.

Sohasem voltam a régi híve, ma is az újra esküszöm, de ez a most megjelent áttekintés végtére azt tudatosítja bennem, hogy a szecesszió építészetének az üzenete egyrészt túlmutat a korabeli stíluskonvenciókon, másrészt európai ideálokra hagyatkozva a helyi jellegzetességek figyelembevételével képezi ki autentikus arcvonásait. A szecessziós építkezésben ilyformán a kozmopolita szellem és a helyi szellem szintézise megy végbe, ami nem jellemző sem a klasszicizmusra, sem más egyetemes kultúrtörténeti irányzatra, amely mifelénk valaha is érezte hatását.

Az igazsághoz tartozik, hogy ezeket a párhuzamokat ma már sok esetben jórészt a nosztalgia táplálja. A kanadai franciák Montrealban felépítették a Notre Dame, méreteiben valamivel szerényebb, de belül annál pazarabb, mását. Mi ez, ha nem nosztalgia? De nemcsak az. És a mi építészeti szecesszióknak esetében sem csak erről van szó, hanem sokkal többről, egy nem is annyira fizikai, mint spirituális mozzanatról. Még akkor is, ha a szecesszió a polgárság törekvéseinek a kifejezője, hiszen — mint ahogy Duranci számtalanszor utal rá — a helyi motívumok sem sikkadnak el benne. A népies jegyek felüdítik és nemesítik a „nagy” európai szecesszió Bécsben és más nyugati metropolisban meghonosodott komorabb alapképletét, így húzva stilisztikai határvonalat a magyar és a kontinentális változat között.

A könyv még számtalan asszociációra ad alkalmat, a kipattanó gondolatok ezer száira szakíthatók. A szecesszió építészeti megtestesülésének, korszerű kifejezéssel élve, materializációjának, homlokterében végtére az a nemes elv lebeg, hogy az épület — legyen köz- vagy magánrendeltetésű — elsődlegesen az embert szolgálja, hogy a sokszor giccsesnek tűnő „caf-rangok” is egy indokolt belső emberi igénynek tesznek eleget; másrészt a szecessziós építkezés olyan szintézisre vállalkozik, amely később egy Bauhausnak is alapelvévé válik.

Az már közhely, hogy Bela Duranci műve úttörő, magányos vállalkozás. Sajnos még oly számtalan úr tátong kultúrtörténeti irodalmunkban, így hát az efféle közhelyek nem épp időszerűtlenek. A felmérés nem túl részletező, de mindenképpen irányadó és további kutatásra serkentő. Nem dúskálunk értékekben, de ami kevesünk van, illik róla gondot véselnünk. Bela Duranci — folyóiratunk februári számában közzétett, tájunk mezőgazdasági építkezésére vonatkozó megfigyeléseivel — végleg arról győzött meg bennünket, hogy fedni kívánja ezeket a mindaddig üres kultúr- és művészettörténeti szférákat.

A vajdasági építészeti szecesszió egyrészt túlmutat helyi jellegén, másrészt az európai szecesszióknak új dimenziókat ad. Olyan azonos eleveket valló jelenkori irányzatra lennének kíváncsi, amely a mai körülményekben képes lenne megvalósítani a fenti programot.

SZOMBATHY Bálint